

A TÖRÖK IRODALOM MAGYARORSZÁGON

Tasnádi Edit

turkológus, műfordító
tasnadi.edit@gmail.com

A hagyományos világirodalom-felfogás centrumában sokáig a francia, német és angol irodalom állt, hozzájuk csak az amerikai irodalomnak sikerült utóbb felzárkóznia. Nagy országok – nagy irodalmak, mondhatjuk, s a nagy ország fogalma természetesen nem pusztán a terület vagy a népesség alapján definiáltatik. Örülhetünk egyes írók vagy művek áttörésének, de lássuk be: ha egy-egy irodalom nemzetközi ismertségét tekintjük, még a föld legnépesebb országainak irodalmi sem számíthatók az úgynevezett nagy irodalmak közé.

Annak idején Gera György, az *Idegennyelvű Könyvszemle* főszerkesztője volt az, aki a sok helyütt, sokszor elhangzott panaszok, indulatos eszmefuttatások, rezignált tünődések, tárgyilagos helyzetelemzések és bölcs javaslatok számára fórumot teremtett: költőket, írókat, kiadókat kérdezett meg, mit tehetnek azok az országok, amelyeknek irodalmát nem méltányolják kellőképpen, s létezik-e egyáltalán maradéktalan értékű fordítás. A körkérésre érkezett válaszok 1979-ben jelentek meg *Petits pays, grandes littératures? – Small Countries, Great Literatures?* címmel, angol és francia nyelven.

Törökök (mondjam: jellemző módon?) nem szerepeltek a kérdezettek között, de a *Sanat Olayı* című török művészeti folyóirat 1981/II. száma bőségesen szemelgetve a válasszoból, hozzátette négy ismert török alkotó

hozzászólását. Gondolataik bepillantást engednek a hozzánk sokféle szállal kötődő, s Magyarországon mégis alig ismert, gyökereken eltérő vonásai mellett sok szempontból hasonló gondokkal küszködő török irodalom világába.

Fürüzan némi gúnyt érez a címben. A kiváló író már harminc évvel ezelőtt is aggodalommal szemlélte a tömegeket a könnyen emészthető szellemi táplálékra szoktató médiát. A kis országok irodalmainak piac kellene, de mintha nem volna elég, hogy le kell győzniük a nyelvi, megértéssel és gazdasági akadályokat, a piac az igazi értékek helyett többnyire a zajos sikereket keresi. „Régi és szép nyelv a török, különösképpen alkalmas a költészetre” – állapítja meg. A verset fordíthatatlannak érzi, de mintegy önmagát cáfolva sorolja a sikeres ellenpéldákat.

Attila İlhan indulatos hozzászólásában nem a fordítások alacsony, hanem épp ellenkezőleg, magas számában látja a bajok forrását, abban a sznob magatartásban, amely csak a külföldi regényt, a külföldi filmet tartja olvasásra-megtekintésre érdemesnek. Ahogy a nyugati országoktól függő török ipar montázsipar lett, úgy váltak az írók, költők a külföldi irodalmi áramlatok követőivé. A pénz és a fegyver hatalma segítette e nyelvek irodalmának terjesztését. „Ha bízunk benne, ha nem, a fordítás az irodalom nemzetől nemzethez juttatásának egyetlen útja. A kortárs irodalom

nagyjai is – minthogy legtöbbjük nem tud nyelveket – fordításokon nevelkedtek” – vallja a jeles török író és költő, ugyanakkor a mai török irodalom számára a nemzeti öntudat erősítését tartja a legsürgetőbb feladatnak. „Ha sikerül nemzeti kultúrát teremtenünk, kapcsolatot fogunk teremteni a többi nemzet kultúrájával is – az egyenlőség alapján.”

Aziz Nesin itt is a rá jellemző szellemességgel és szemléletességgel fogalmaz: „Az utóbbi hónapokban feltűnt egy reklám: »A bankunk jó bank.« Az irodalom nem bank, az irodalom nem dicsérheti önmagát. Nem ismeri a világ a kis országok nagy irodalmát? Ha valóban létezik – és szerintem létezik –, ám ne ismerje. Nem a mi feladatunk, hogy megismertessük, hanem másoké... Az épületek legnagyobb kapuja a bejárat, nincs olyan ház, amelynek a konyha-, háló- vagy fürdőszobaajtaja nagyobb volna a bejáratnál. A világnak megvannak a maga nagy kulturális kapui. A régi nagy, élenjáró országok, ha időközben veszítenek is nagyságukból, egy ideig még őrzik kulturális kapuik fontosságát. Kapu egy-egy nemzetközi díj is... A nagy kulturális kapuk kiadói sajnálatos módon a kis vagy elmaradott országoktól inkább egzotikus érdekességeket várnak...” A világhírű török humorista maró gúnnyal sújtja az írók bármilyen önreklámozó tevékenységét, az irodalom terjesztését a nemzeti és nemzetközi szervezetek feladatának tartja. A fordításról szólva látja az érem másik oldalát is: „Általában arról beszélnek, hogy a mű a fordítás során veszít értékéből. Holott nyerhet is. A vers és a humor veszíthet a legtöbbet. Egy irodalmi alkotásban két dolog a lényeg: mit mond, és hogyan mondja. Bármennyire fontos is mindkettő, a humorban és a versben rendkívül lényeges a hogyan. Egy-egy műben pedig éppen az *ahogyan* a nehezen fordítha-

tó. Nem hiszem, hogy egy művet maradék nélkül le lehet fordítani, de azt sem, hogy ne lehetne valamit hozzáadni a fordításnál.”

Kemal Özer, többek között József Attila és Radnóti Miklós török megszólaltatója mutatkozik a legoptimistábbnak és a legaktívabbnak. Megállapítja, hogy a megjelenés mindenekelőtt ismertség, ismeretség kérdése, s a nagy irodalmak és befutott írók behozhatatlan előnnyel indulnak a versenyben. Aziz Nesinnel ellentétben azt vallja, hogy az íróknak maguknak kell kézbe venniük az ügyek intézését. Véleménye szerint a török irodalom szerencsés helyzetben van, mivel gyökereivel messzire nyúló turkológiai kutatások eredményeire támaszkodhat. A világ turkológusai a török irodalom önkéntes fordítói – támogatást kér számukra. A fordításban, minden nehézség ellenére, bízik. Számolva a racionalitással, együttműködést javasol: a filológusfordító és a művész együttműködését.

A magyar és a török irodalom között számos testvérvonás fedezhető fel: a legfontosabb talán, hogy mindkettőre jellemző a költészet primátusa. A török irodalom legkorábbi írott emlékei a 6–7. századból valók; de bizonyos, hogy szóbeli emlékei ennél sokkal régebbiek. A régi török versek szótagszámláló verselésűek, rímelésűek, nyelvi eszközeik és képeik a magyar népköltészetből ismerősek számunkra. S nagyjából-egészéből ugyanezt mondhatjuk a tartalmi elemekről is.

„A magyarság a honfoglalást megelőző századokat azon a területen töltötte, ahol a nyugati török birodalom állt, virágzott, és megdőlt. Őseink ott ismerhették meg és hozhatták új hazájukba a műveltség rögzítő jegyeit is: a rovásírás-jeleket, amelyeket a székelyek csekély módosításokkal még a 16. században is használtak. Nem hihetetlen te-

hát, hogy az Orkon és Tola folyó mentén látható kőfeliratokban rögzített versekhez hasonló hősi énekek és siratók hangozhattak el a honfoglalás előtt, alatt és után is, jó ideig a magyar fejedelmek udvarában és a nép közt” – véli Képes Géza, akinek a Bilge kagán-, Kül tegin- és Tonjukuk-feliratok verses fordítását köszönhetjük. Bilge kagán feliratára való utalással *Örök kőbe vésvé* címmel jelent meg a régi török népek irodalmának kistükre (szerk. Kakuk Zsuzsa, 1985), amelyet forgatván akárha az Arany János által siratott-keresett magyar őseposz világát járánk. És itt olvashatunk részleteket az első török filológus, Mahmut Kasgári 1070-es években keletkezett *Török szótári gyűjteményéből*. Az ebben szereplő mintegy háromszáz közmondás és ugyanannyi vers ugyancsak ismerősen szól hozzánk, olykor például Balassi Bálint vitézi énekeinek hangjára emlékeztetve, akiben egyébként a török költészet első magyar fordítóját tisztelhetjük: jónéhány költeményét – remekül ráérezve a két nép lelkiületének hasonlóságára – korabeli török versek „nótájára szerette”, illetve „török szép versekből fordítá”.

Avagy egy másik párhuzam: ahogyan nálunk a kereszténység felvételével háttérbe szorultak a pogány hagyományok, s bizonyos vonatkozásban a népköltés is, úgy szorult ki az iszlám vallás felvétele folytán az írott török irodalomból – főként a perzsa és az arab kultúra hatására – mindaz, ami ősi, népi volt. Az így kialakult ún. *dívánköltészet* évszázadokon keresztül utólérhetetlen pompájú alkotásokat produkált, ezek azonban, már csak az irodalmi nyelv elarabosodása, elperzsásodása miatt is, kizárólag a művelt írástudó olvasóréteghez szólhattak. Ebből a költészetből Repiczky János – Vámbéry Ármin tanítómestere – révén a forradalom és szabadságharc lázas időszakában, 1848-ban kaphatott a magyar

olvasó ízelítőt: *Keleti órák. Költészeti, történeti és nyelvtudományi tekintetben párhuzam az arab, perzsa és török költészet között* címmel. Mint ahogy e példa is mutatja, a török irodalom első magyar megszólaltatói első turkológusaink voltak. Irodalmi munkásságuk a nyelvész-filológus tevékenységétől néha alig-alig választható el, például a népdal- és mesegyűjtemények gyakran a nyelvészeti kutatások „melléktermékei”. De hozzájárulhatott az érdeklődés felszításához a Kossuth-emigráció is, hiszen általa intenzívebbé váltak a török–magyar kapcsolatok. Ne felejtjük: a Farkas Adolfból lett Macar Osman pasa leánya, Nigâr Hanım volt az első jelentős török költőnő, akinek számos költeménye a korabeli magyar újságok lapjain is megjelent.

Erődi-Harrach Béla irodalomtörténész és földrajzíró – Fuzúli, Báki, Bagdadi és mások fordítója – többek között *Omer Chejjam költeményeit* (1871), *Hafiz dalait* (1872–73), *Daszitanı Leıla ile Medsmunt* (1875), Száditól a *Gulisztan vagy Rózsakertet* (1889) adja a versszeretők kezébe. A kalandos sorsú Mészáros Gyula turkológus és maga is költő. A *Cıprus-lombok alatt. Költemények a keleti világból* (1905) után *Török költők* címmel teszi közzé műfordításait. Venetianer (Vincze) Frigyes *Mehmed Emin Bey* (Yurdakul) című tanulmányával (1906), illetve *Namik Kemal Bej és az új török hagyományok* (1911), valamint *Az oszmán irodalom főirányai* (1912); Pastinszky János *A legújabb török irodalom főbb képviselőinek bemutatásával* (1912), Bán János *Tevfik Fikret* tanulmányával (1932), Dömötör Béla pedig *Napkelet gyöngyei* (1911) címen közzétett műfordításaival, illetve Mezey Imre a Vörös Félhold javára kiadott *Magyar–török almanachhal* (1915) járul hozzá a török költészet magyarországi megismertetéséhez. A fiatal Németh Gyula *Türkisches Lesebuch mit Glos-*

sar. *Völkedichtung und moderne Literatur* (1916) című munkájában helyet kapott a török írástudók által lenézett népköltészet néhány darabja is. A török népköltés kincseit egyébként Kúnos Ignác fedezte föl maguk a törökök és a világ számára, ő jegyezte le és adta ki először a török népi játékok, a *karagöz* és az *ortaoyunu* szövegeit, behatóan foglalkozott a Naszreddin Hodzsa anekdoták témájával, meséket és népdalokat gyűjtött, fordított és tett közzé, s górcső alá vette a török irodalom és a nyugati kultúra kapcsolatait is.

Bár az első világháború után a párizsi békerendszer elutasítása, az Atatürk vezette felszabadító háború és a kedvezőbb békekötés kikényszerítése fokozta a törökök iránti szimpátiát, a második világháború és az azt követő évek nem kedveztek a török irodalom magyarországi megjelenésének.

Egy átfogó antológia 1961-ig váratott magára. A *Szenvedélyek tengere* című kötettel korok, stílusok és irányzatok között Rásonyi László eligazító tanulmánya és kitűnő műfordítógárda segítségével hajózhatunk a török költészet vizein. A kötet a 13. századi dívánköltő Szultán Velettől a lantos költészetten át a 20. század súlyos gondoktól feszülő lírájáig épít egyetlen hatalmas ívet. A hazánkban többször is megforduló világhírű török költőnek, Názim Hikmetnek versei, drámái, meséi és regénye majd tucatnyi kötetben olvashatók magyarul, rajta kívül azonban csak két török költő: Fazıl Hüsnü Dağlarca, illetve Ataol Behramoğlu dicsekedhet önálló magyar nyelvű verskötettel.

Az európai értelemben vett prózairodalom csak a 19. század másod felében kezdi bontogatni szárnyait, nekünk mégis közel száz éves török regényfordításaink is vannak: Halide Edip (Adivar), Mustafa Macide, Ahmed Rasim, İskender Fahreddin és Suat

Derviş egy-egy regényét Silberfeld Jakab, Vincze Frigyes, Persian Ádám, illetve Schneider Miklós 1917 és 1933 között ültette át magyarra. Ha e korszak drámafordításait és tanulmányait is számba kívánnánk venni, újra turkológusaink munkáit sorolhatnánk. Elégedjünk meg Karácson Imrének, a magyar vonatkozású török források tudós kutatójának ideidézésével, a korai török próza nagy egyénisége, Evlia Cselebi okán. A tízkötetes *Seyahatname* (Utazások könyve) hasonlóan alkotójához, kalandos utat járt be. A mű három kéziratos példányát őrzik a török könyvtárak, de nyomtatásban – a cenzorok beavatkozása miatt – még a 19. században is csak hiányosan jelenhetett meg. A teljes kiadás nyolc kötete 1898 és 1928 között még arab-, az utolsó kettő már latin betűs írással látott napvilágot. Magyar tudósoknak is része volt ebben: a magyarországi utazásokról szóló hatodik kötet az Akadémia anyagi támogatásával, Vámbéry Ármin előszavával és Karácson Imre közreműködésével jelent meg nyomtatásban. Ez a kötet 1904-ben magyar fordításban helyet kapott az Akadémia *Török történetírók* sorozatában. A további búvárkodások során Karácson felfedezte, hogy a hetedik kötetben is vannak magyar vonatkozások. Miután a török cenzúra akkor állította le az Evlia-kiadást, Karácsonnak a legnagyobb óvatossággal kellett dolgoznia a további fordításon. Mégis már 1908-ban megjelent magyarul Evlia Cselebinek az 1664–66 között Magyarországon és Ausztriában tett utazásáról szóló beszámolója...

A modern török próza egyik erőssége – talán legerősebbje – a novella. A magyar olvasók szinte a kezdetektől (például Samipaşazade Sezai) a klasszikusokon (például Ömer Seyfettin) és a műfaj igazi megújítóin (például Sait Faik Abasıyanık) át az akkori legmoder-

nebbekig követhetik a fejlődés útját a Rubovszky Edit által szerkesztett *Török elbeszélők* című antológiát olvasva (1974). Tasnádi Edit *Van, akit sólyom karmol meg* című fordításkötete pedig az újabb török novellák közül válogat egy csokorra valót (2004). Olvashatunk ugyan néhány elbeszélést a már klasszikusnak számító szerzőktől (Halikarnas Balıkcısi, Yakup Kadri Karaosmanođlu stb.), az elbeszélések többsége új alkotás az 1980-as és 1990-es évekből. A válogatás egyik érdekessége, hogy jó néhány író szerepel közöttük. Aziz Nesin humoros/szatirikus írásaiból két válogatáskötetet vehetünk kézbe; 1953-ban a „török Gorkijnak” nevezett Sabahattin Ali elbeszéléseiből Budapesten *Mocsárláz*, Pozsonyban pedig *A malom* címmel jelent meg egy-egy válogatás. A ballada-tömörségű és -drámaiságú Bekir Yıldıznak önálló novelláskötete is van magyarul: *Sírok virág nélkül* (1986).

Érdemes külön csokorba gyűjteni a Magyar–Török Baráti Társaságnak a török irodalom hazai megismertetését szolgáló kiadványait. Köteteink természetesen már a rendszerváltás utáni évek termékei. Ekkor jelenhetett csak meg magyarul Tanık Buđra *Állva akarok maradni* című drámája, amellyel a török író az 56-os forradalom magyar hőseinek akkor állított emléket, amikor itthon még beszélni sem lehetett róluk; valamint az az emlékkönyv, amely születésének 750. évfordulója alkalmából mutatja be a magyar olvasóknak a török költészet maig egyik legnagyobb alakját, Júnusz Emrét; továbbá Yalvaç Ural kedves történetét két csigáról, *Szemeszaruról és Nyomafényesről*. A közelmúltban elhunyt Prof. Dr. Vecdet Erkun *Budapesttől Ankaráig* címmel kiadott kötetében hazánkban töltött diákéveire, a második világháború előtti/alatti Magyarországra emlékezik vissza (1991, 1993, 1995, 2004; Tasnádi Edit fordításai).

Puskás László három hézagpótló fordításkötettel jelentkezett: Számi Pasazáde Szezái *Szabadulása* volt az egyik első irodalmi értékű török regény (1994); Reşat Nuri Güntekin regénye, a *Madárka* (2004) az egyik legolvasottabb török klasszikus; Ömer Seyfettin pedig a török novellaírás első igazán jelentős mestere. A *Hárem* címmel megjelent kötetből (1992) idézek: „Mikor Márton pap az elutasító válasszal épp visszaindult volna, Szondi magához intette. Két török ifjút hoztak oda, akiket korábban ejtettek foglyul. Értékes vörös bársony ruhába öltöztette őket, zsebüket megtömte arannyal, majd így szólt: »Vidd őket a pasához, nem akarom, hogy velem együtt haljanak meg ezek a derék legények. A pasa gondoskodik nevelésükről. Országának két jó katonája válhat belőlük.« [...] Aztán hallottuk a kezünkre került foglyoktól, hogy a vár udvarába összegyűjtötte a legértékesebb holmikat és felgyűjtatta. Harci ménjeit könnyek között, a saját kezével szúrta le. Az utolsó rohamnál a mi katonáink harcoltak a várkapunál. Mikor betörték, a janicsárok mindenképpen élve akarták a golyótól megsebesített Szondit elfogni. Ő azonban térdre rogyva, számtalan sebből vérezve haláláig küzdött. [...] Testét és levágott fejét a várral szemben temettette el a pasa, és megparancsolta, hogy sírjára zászlót és kopját tűzzenek.” Tudjuk, hogy Ömer Seyfettin jeles oszmán kori történetíróktól, Naimától és a pécsi születésű Pecsevitől, illetőleg a német orientalista történésztől, Hammertől vett históriák alapján *Régi hősök* címmel adott ki elbeszéléseket, hogy a dicső múlt példáival öntsön új erőt „Európa beteg emberébe”.

A Terebess Kiadónak tucatnyi török vonatkozású könyvet köszönhetünk: így például *Kimondott szó – kilőtt nyíl* – török népek szólásainak és közmondásainak gyűjteményét

(Buda Ferenc válogatása, 1998). Nyolcvan év múltán újra kiadták Naszreddin, a *Török hodzsza tréfiái*, melyek „eredetijét gyűjtötte és magyarul megírta Kúnos Ignác” (1996). Kúnos *A török népköltés* című 1925–26-os törökországi egyetemi előadásai három török kiadás után jelentek meg végre itthon is (magyarra[!] fordította Tasnádi Edit, 1999). Turan Oflazoğlu *Nagy Szulejmán* című színműve az igazságos uralkodó tragédiáját állítja elének (ford. Tasnádi Edit, 2000).

Aziz Nesin egyfelvonásosaiból Balázs Judit/**Eörsi István** fordításában jelent meg egy karcsú kötet: *Csinálj valamit, Met* (1984); török színművekkel azonban nemcsak nyomtatásban, hanem színpadon, illetve rádióra alkalmazva is találkozhatott a magyar közönség. Az Ódry Színpadon főiskolások mutatták be Haldun Tāner *Kesanlı Ali balladája* című népi illetésű darabját; a török árnyjáték, a *Karagöz* mulatságos jeleneteit pedig a Kőr-színházban Kúnos Ignác fordításainak felhasználásával Kazimir Károly állította színpadra. (A hús-vér szereplők előadása később az isztambuli közönséget is elbűvölte.) A Magyar Rádióban a legkiválóbb színészek előadásában hangzott el Başar Sabuncu *Meg-tiszteltetés* című komédiája (1978), Turan Oflazoğlu, „a török Shakespeare” szultáందramája, a *Bolond Ibrahim* (1986), valamint Orhan Asena két történelmi drámája: az *Igazságos Szulejmán szultán* (1987) és a *Bejazit trónörökös* (1987). A Comedium Színpadon volt látható Mehmet Asa rendezésében 1993-ban Melih Cevdet Andaytól a *Beszélő*, valamint Sabahattin Kudret Aksaltól a *Kávé zoo*. Érdekeség, hogy Orhan Asena *Hürrem szultána* című drámájának magyar fordítása a Török Kulturális Minisztérium jóvoltából 1992-ben Ankarában látott napvilágot (Tasnádi Edit fordításai).

A szűkre szabott keretek között nem szólhatunk például a gyermek- és ifjúsági művekről, a népmese-válogatásokról, s minthogy elsősorban a könyv alakban megjelent műveket tudjuk – igencsak vázlatosan – áttekinteni, nem eshet szó az újságok és folyóiratok lapjain, televízióban vagy a mozik műsorán felbukkanó török alkotásokról sem. Néhány folyóiratszámra mégis fel kell hívunk a figyelmet: a *Helikon Világirodalmi Figyelő* 1979/1–2. számában a török irodalom különböző aspektusairól olvashatunk; a *Magyar Napló* 1998. októberi, illetve 2001. október–november–decemberi számában pedig török írók és költők műveiből található összeállítás. A *Keletkutatás* 1987-es őszi számában a török irodalom magyarországi, másrészt a *Hungarológia* 1995/7. számában a magyar irodalom törökországi jelenlétére vonatkozólag található összefoglaló.

A török széppróza Magyarországon legismertebb ága, az olvasóközönség számára leginkább vonzó műfaj kétségtelenül a regény. A szocializmus évtizedeiben természetesen az elmaradott viszonyok között szenvedő parasztok vagy az igazságtalan társadalmi viszonyok közepette a kiutat kereső értelmiségiek drámái történetei jelenhettek meg. A többször is Nobel-díjra jelölt, világhírű Yaşar Kemal regényeposzai, *A sovány Mehmed* (1963) és az *Önlőszekerek útján* (1983), Samim Kocagöz *A tízezrek visszatérése* című műve (1976), a korai urbánus regények ritka példája, vagy Erdal Öz megrázó híradása a börtönökben megkínzottokról, a *Vajúdo szabadság* (1981) vitathatatlan irodalmi értéket képvisel.

Az utóbbi esztendők öröndetes fellendülése folytán számos török mű került a regénykedvelők kezébe. Az érdekesebbekből szemezgessünk: Perihan Mağden két kamaszlány majdhogynem szerelmes kapcsolatáról

szóló regénye, a *Bajban vagyok veled* (2005) a török fiatalok globalizált világával szerzett meglepetést a magyar olvasónak. Cem Mumcu *Törökfürdő, avagy sírbolt* című kisregénye (2007) egy család hétköznapijaiban mutatja fel a gyilkos indulatok és az elfogadó szeretet ellentéteit. A *Halál Babilonban, szerelem Isztambulban* – İskender Pala regénye (2007) hatalmas tudás birtokában, a 16. századi nagy török költő, Fuzúli sorait használva kódul vezeti hőseit évszázadokon át egy ókori rejtély nyomában. Az egyik legkiválóbb kortárs író, İhsan Oktay Anar két regénye is elérhető magyarul. Filozófia és történelem, álmodozó hősök és brutális hatalomgyakorlók titokzatos világába vezető vérbeli posztmodern regény a *Ködös kontinensek atlasza* (2007); az *Efrasiyah történetei* (2008) című mű keretbe ágyazott mesék sorozata felnőtteknek a félelemről, a hitről, a szerelemről és a túlvilági paradicsomról (Tasnádi Edit fordításai). A fiatal Elif Şafak bestsellere, *Az isztambuli fattyú* (Nagy Marietta, Sipos Kata, 2009) már az örmény téma okán is szenzációt keltett.

A legismertebb török író nálunk is Orhan Pamuk. Életművében Európa és a muszlim Törökország találkozik egymással. Már a Nobel-díj odaítélése előtt megérkezett Magyarországra történelmi-posztmodern regénye, *A fehér kastély*, később *A fehér vár* címmel újr fordítva is megjelent (Komáromy Rudolf, 1985; Csirkés Ferenc, 2006). A *Fekete könyv* bonyolultságával és gazdagságával a kortárs török irodalom egyik sokat vitatott, de ugyanakkor egyik legolvasottabb alkotása (Tasnádi Edit, 2008). Ugyanezt elmondhatjuk *Az új élet* című regényéről is, amely egy titokzatos könyv hatása alá kerülő fiatalember útkereséséről szól (Takács M. József, 2006). *A nevem Piros*-ban – amelyet legszínesebb és legoptimistább regényének nevezett – a ha-

gyományos keleti előadásmód a modern nyugati stíluselemekkel ötvöződik (Tasnádi Edit, 2007). *Az ártatlanság múzeumában* egy igaz szerelem szomorú történetét meséli el, s közben nem mellesleg a hatvanas–hetvenes évek isztambuli elitjének világáról fest kritikus-nosztalgikus képet (Tasnádi Edit, 2010). „Első és utolsó politikai regényem” – mondta *Hó* című regényéről (2002) az író, de a politikát nem sikerült, nem sikerül elkerülnie. Múlt és jelen, Kelet és Nyugat, a civilizációk közötti konfliktusok kérdéseit feszegető művei eleve politikai vitákat is generálnak. Amilyen kitaróan kapcsolódik az író páratlan emlékezőtehetsége az oszmán múlthoz, épp olyan bátorsággal nyúl a jelen égető problémáihoz, küzd az emberi és a kisebbségi jogokért, és mindenkor véleményt nyilvánít hazája politikai kérdéseivel kapcsolatban. Sajátos Orhan Pamuk-i mű az *Isztambul – a város és az emlékek* (Nemes Krisztián, 2007): a páratlan szépségű városnak, főképpen a régi Isztambulnak szubjektív rajza, önéletrajz és művelődéstörténet izgalmas elegye.

Engedtessek meg végül a műfordításban érintett szerzőnek is, hogy ennyi sok adat után szubjektív hangot üssön meg!

Művész a műfordító? Legalább félig annak kell lennie. Ha a mű tartalom és formakettőségéből áll, a tartalmat ki kell emelnie eredeti nyelvének burkából, és e kincs számára vigyázva, a célnyelv adta anyaggal és eszközökkel az eredetinek tökéletesen megfelelő formát kell létrehoznia. Ez pedig alkotás, minél jelentősebb műről van szó, annál inkább. Az eredeti stílus újbóli megteremtésén fáradozó fordítónak az abszolút hűséges fordítás Szküllája és az édes anyanyelvünk kívánalmának való megfelelés Kharübdiszé között kell hajóznia; ebben a szűk átjáróban még arra is ügyelve, hogy legyőzze az idegen kultúrák

nálunk ismeretlen fogalmainak magyarítása során útjába kerülő akadályokat. Külön felelősség, hogy mi, magyar műfordítók, óriások nyomdokaiban járunk.

Közismert a panasz, hogy a műfordítókat nem illeti meg se kellő tisztelet, se megfelelő díj. Pedig az elismeréshez nem kell feltétlenül pénz. Törökországban például a fordító neve a könyv címlapjára kerül, sőt adott esetben

a nyersfordítóé is. Kemal Özer költővel készített József Attila-kötetünk megjelenése után futottunk össze az utcán isztambuli barátom ismerősével. „Edit Tasnádi” – mondtam bemutatkozásul, mire ő így felelt: „Attila József”. Kell ennél nagyobb kitüntetés?

Kulcsszavak: *irodalom, török irodalom, török irodalom Magyarországon, műfordítás*

